

تنوع در محتوا و موسیقی نیاز امروز رادیو

گفت‌وگو با دکتر کاظم معتمدنژاد استاد دانشگاه علامه طباطبایی

اطلاع‌رسانی در خصوص وقایع جدیدی که در دنیا رخ می‌دهد از جمله این موارد است.

□ مسئله‌ای که رادیو در حال حاضر با آن مواجه است این است که این رسانه، زمانی رسانه مسلط جامعه بوده و مخاطبان فراوانی داشته، اما اینک با تعدد وسایل ارتباطی، با افت مخاطب شدیدی مواجه است؛ در حالی که موقعیت تلویزیون این‌گونه نیست و آمارهای رادیویی کشورهای دیگر هم چنین افت مخاطبی را نشان نمی‌دهد. به نظر شما، اشکال در کجاست؟

○ این شرایط، پیچیده و بغرنج است و بررسی آن نیاز به کار تحقیقاتی دارد و صرفاً سوال کردن از متخصصان و محققان کافی نخواهد بود. باید ریشه‌های

سرگرم‌کنندگی داشته باشد؟
○ خیر و حتی نباید برنامه‌های طولانی داشته باشد که افراد را خسته کند. در حال

**رادیو و تلویزیون باید بتوانند
تأثیر فرهنگی بگذارد و برای
اصلاح شرایط، تا آنجا که به
موازین فرهنگی و مذهبی
لطمه نمی‌زند، اصولی را
رعایت و بقیه زواید را حذف
کنند.**

حاضر، موارد بسیاری وجود دارد که می‌تواند برای عامه جاذبه داشته باشد. معرفی تازه‌ترین اختراعات و

□ آقای دکتر! چقدر به رادیو گوش می‌دهید؟

○ من، چه هنگامی که در منزل، مشغول انجام دادن کارهایم هستم و چه هنگام رانندگی، به رادیو پیام گوش می‌دهم و فقط در مواقعی که موسیقی نامناسب داشته باشد و یا زیاد آگهی پخش کند، رادیو را خاموش می‌کنم.

□ به نظر شما این عبارت که می‌گویند «رادیو رسانه روشنفکران است» تا چه حد صحت دارد؟

○ این موضوع در اکثر کتابهای مربوط به جامعه‌شناسی ارتباطات مطرح است که تحصیل کرده‌ها کمتر به تلویزیون نگاه می‌کنند، چراکه این افراد، اهل سرگرم شدن نیستند.

□ یعنی رادیو باید کمتر کارکرد

این مسئله را کشف و با سایر کشورها مقایسه کرد؛ چراکه همان‌طور که گفتید این شرایط، با سایر کشورها تعارض دارد. رادیو ویژگی‌هایی دارد که سایر وسایل ارتباطی فاقد آنها هستند: اول اینکه برد این رسانه زیاد است و می‌تواند پوشش وسیعی داشته باشد. ثانیاً در جاهایی که نمی‌توان از سایر وسایل ارتباط جمعی استفاده کرد، رادیو را می‌توان به کار گرفت. بارزترین مصداق این قضیه، استفاده از رادیو در اتومبیل و یا آشپزخانه است که چشم و دست افراد مشغول به کار دیگری است و به نظر می‌رسد که تعداد این دسته از مخاطبان کم نشده باشد. من احتمال می‌دهم که مخاطب بخشی از برنامه‌های موردنظر شنونده‌ها که بدطراحی شده‌اند، کم شده باشد. این وضع، شاید به این دلیل است که در برنامه‌های رادیو کمتر از موسیقی استفاده می‌شود و یا اخبار موردنظر مخاطبان پخش نمی‌شود. حال باید از یک سو در محتوای برنامه‌ها تجدیدنظر شود و برنامه‌ها بر مبنای نظریات علمی تهیه شوند و از سوی دیگر نیازها و علائق جامعه جوان ما بررسی شود. اوضاع جامعه ما با جوامعی که این چنین جوان نیستند، بسیار متفاوت است و با دهه‌های گذشته نیز بسیار فرق کرده است. در مورد جوانان باید به صورتی خاص فکر و شرایط آنها را بررسی کرد. علاوه بر این، باید برنامه‌ها متنوع شوند. متأسفانه اخبار رسانه‌های ما تکراری و قالبی است. خبر رادیو بیشتر باید شبیه به رادیو پیام باشد و سایر شبکه‌ها هم باید اخبار خود را افزایش دهند؛ البته اخباری که راجع به زندگی مردم است و نه مواردی که اصلاً خبر نیست و ربطی به مخاطبان ما ندارد.

مثلاً الان، حیاتی‌ترین مسئله برای مردم تهران، متروست و از طریق مترو می‌توان با آلودگی هوا مبارزه کرد، در حالی که ما با افزایش تولید و توزیع اتومبیل در تهران، مسئله آلودگی را تشدید می‌کنیم. اینها از جمله مقولاتی است که می‌توانند در اخبار رادیویی مطرح شوند. تلویزیون باید اخباری را پخش کند که از آنها تصویر دارد و نه همه چیز را و ساعات پخش خبر

اگر برنامه‌های رادیو مربوط به جمعیتی کوچک‌تر باشند و مسائل جاری در زندگی روزمره آنها را بیان کنند، مخاطبان به ایستگاه‌های عمومی و حتی به مطبوعات و تلویزیون کمتر توجه می‌کنند.

در رادیو و تلویزیون نباید یکی باشند. الان ساعت ۲ بعدازظهر و ۸ شب رادیو و تلویزیون هم‌زمان خبر پخش می‌کنند.

در حال حاضر که یونسکو از رادیوهای محلی حمایت می‌کند و رادیوهای جماعتی بسیاری در دنیا رشد کرده و به احوال خاص جوامع کوچک می‌پردازند، رادیوی ما هم باید به صورت محلی باشد و مسائل و نیازهای مشترک افرادی را که در مناطق نزدیک به هم زندگی می‌کنند و کمابیش یکدیگر را می‌شناسند مطرح کند. رادیوی محلی نباید از حدود شهرستانها فراتر رود. این صحبت بدین معنی نیست که رادیوهای استانی نداشته باشیم، چرا که این رادیوها متعلق به جمعیت بیشتری هستند؛ در حالی که اگر برنامه‌های رادیو مربوط به

جمعیتی کوچک‌تر باشند و مسائل جاری در زندگی روزمره آنها را بیان کنند، مخاطبان به ایستگاه‌های عمومی و حتی به مطبوعات و تلویزیون کمتر توجه می‌کنند؛ چرا که به واسطه رادیو، راحت‌تر زندگی می‌کنند. در کشورهای دیگر، از موسیقی زیاد استفاده می‌شود و مسائل جاری مرتبط با زندگی اقشار مختلف جامعه در برنامه‌های رادیو مطرح شوند.

مسئله دیگری که در رادیوی ما وجود دارد این است که بسیار رسمی با مسائل برخورد می‌کند و این بسیار لطمه می‌زند. رادیو اگر رسمی باشد، جنبه تبلیغاتی پیدا می‌کند و همان‌طور که هیتلر در جنگ دوم جهانی، به واسطه آن نوع تبلیغات رادیویی شکست خورد، ما هم دچار مشکل می‌شویم. در رادیو باید صمیمیت حاکم باشد. گوینده‌ای که متن را از رو می‌خواند، اصلاً برای این رسانه مناسب نیست و نمی‌تواند نیاز جامعه را برآورده کند. او باید فهرست مطالب را بداند و خود بتواند صحبت را ادامه دهد. برای این کار باید افرادی متخصص تربیت کنید و آنها را به کار گیرید.

□ این فقدان صمیمیت در رادیو، شاید حاصل یک سری موانع فرهنگی باشد. در بسیاری از کشورها، در برنامه‌های رادیویی، جدای از یک معرفی اولیه، مثلاً افراد یکدیگر را به نام کوچک صدا می‌زنند. آیا این مشکل تا حدی مشکل فرهنگ جامعه ما است که اجازه نمی‌دهد این صمیمیت برقرار شود؟

○ رادیو و تلویزیون باید بتوانند تأثیر فرهنگی بگذارد و برای اصلاح شرایط، تا آنجا که به موازین فرهنگی و مذهبی لطمه نمی‌زند، اصولی را رعایت و بقیه

**رادیوی ما با
مسائل خیلی
رسمی برخورد
می کند و این
بسیار لطمه زننده
است، زیرا این
نوع برخورد جنبه
تبلیغاتی پیدا
می کند.**

مصلحت می اندیشیم، بسیار آشکار و فراوان است و در نهایت، تاثیر منفی ایجاد می کند و بیزاری پدید می آورد. در جامعه ما، همیشه معلوم است که چه روزهایی، چه پیامها و برنامه هایی پخش می شوند و حتی بسیاری از عبارات را مخاطبان حفظ شده اند و این صحیح نیست. ما انقلاب بزرگی در دنیا انجام دادیم و باید به صورت صحیح آن را نشان دهیم. ما نیاز به تبلیغ نداریم؛ فقط کافی است که خوب خودمان را معرفی کنیم. این روش باعث شده که حتی نتوانیم کارهای خوب مملکت را به صورت درست معرفی کنیم. به همین علت است که من، تنها به افزایش موسیقی تاکید نمی کنم و به تنوع ساختار و محتوای برنامه ها هم تاکید دارم. باید برنامه های متنوع را زیاده تر کنیم و در عین حال، مصالح را هم در نظر بگیریم و در این راستا، اگر بتوانیم نظریات رسمی را به نیازهای عمومی نزدیک کنیم، بسیار خوب است.

□ در حال حاضر، مردم ما از تلویزیون استفاده رادیویی می کنند و در نتیجه رادیو جایگاه خود را از دست داده است. مثلا برنامه های سحرهای ماه رمضان، خاصه رادیویی است اما مخاطبان، تلویزیون را روشن می کنند و فقط آن را می شنوند و یا خانمهای خانه دار، برای پیگیری برنامه ها، تلویزیون را روشن کرده، کارهای خود را دنبال می کنند. به نظر شما چرا اوضاع به این صورت است؟

○ برای اینکه جایگاه رادیو و تلویزیون یکی شده است. تلویزیون جای رادیو را گرفته و در عین حال، جاذبه های تصویری اش باعث شده که مخاطبان به این وسیله توجه بیشتری نشان دهند؛ چرا

و مطابق با علایق آنها برنامه ریزی می کنند و دسته دیگر، تئوریهای مصلحت محور هستند که معتقد به القای مصالح از پیش تعیین شده به مخاطب در برنامه ها هستند. به نظر شما چطور می توان بین دو مقوله نیاز و مصلحت، ارتباطی متناسب برقرار کرد؟

○ زمانی که نمی توانیم یکی از این دو مقوله را حذف کنیم (و البته نباید هم حذف کنیم) باید آنها را به هم نزدیک کنیم. البته مواردی که ما به عنوان

زوائد را حذف کنند. ببینید در برنامه های ما چقدر تعارف می شود؛ این تعارفها، وقت برنامه ها را می گیرند و در جامعه نیز بسیار رواج پیدا می کنند. باید حتی الامکان به یک حد وسطی برسیم که نه افراط کنیم و نه تفریط.

□ در جامعه شناسی ارتباطات، دو دیدگاه عمده در خصوص ارتباط با مخاطب وجود دارد. یک دسته تئوریهای نیاز محور هستند که نیازهای مخاطبان را به عنوان محور برنامه ها در نظر می گیرند

که بسیاری از برنامه‌های رادیو و تلویزیون مشابهند. زمانی که می‌توان تصویر داشت دیگر کسی به رادیو توجه نمی‌کند.

□ به نظر شما، فناوریهای جدید نظیر اینترنت، چه تأثیرات مثبت و یا منفی در کارکرد رادیو دارند؟ آیا ایجاد رادیو وب (رادیو اینترنتی) و یا رادیوهای محلی به صورت weblog می‌توانند یاریگر رادیو باشند و یا به‌عنوان تهدید محسوب می‌شوند؟

○ ما باید این نکته را مدنظر داشته باشیم که هنوز ۷۵ درصد مردم دنیا بیشتر از اینترنت استفاده نمی‌کنند، در حالی که ۹۰ درصد مردم از رادیو استفاده می‌کنند. علاوه بر این، این دو فناوری با هم قابل مقایسه نیستند؛ اما اینها می‌توانند رادیوی ما را اصلاح و یک ارتباط واقعی و صمیمانه ایجاد کنند؛ چرا که فقط از طریق رادیوست که می‌توان ارتباطی صمیمانه برقرار کرد. مطابق با نظریات مک‌لوهان،

نمی‌کنیم. من فکر می‌کنم اگر این رسانه خوب کار کند، هر شاگرد مدرسه‌ای هم می‌تواند برای خود یک رادیو داشته باشد و در ساعات تفریح مدرسه از آن استفاده

بازماندم. در سال ۱۳۵۳ به کمک دکتر محسنیان‌راد و دکتر الهی برای سمینار فرهنگ و ارتباطات یک کار پژوهشی

علت استفاده رادیو فونی از تلویزیون این است که جایگاه بسیاری از برنامه‌های رادیو و تلویزیون یکی شده است. تلویزیون جای رادیو را گرفته و در عین حال، جاذبه‌های تصویری‌اش باعث شده که مخاطبان به این وسیله توجه بیشتری نشان دهند.

کند.

□ به نظر می‌رسد که یکی از کارهای اساسی برای اصلاح رادیو می‌تواند نقد آکادمیک باشد. تعلق شما از جنبه آکادمیک به رادیو چقدر است و این رسانه برای جلب توجه اساتید و کمک گرفتن جهت اصلاح وضع خود، چه کار باید بکند؟

مقدماتی در خصوص محتوای برنامه‌های رادیو انجام دادیم و آن زمان به این نتیجه رسیدیم که در رادیو برنامه‌های سرگرم‌کننده، ۶ برابر برنامه‌های خبری و ۳ برابر برنامه‌های آموزشی بودند. اما برای تقویت رادیو و بهره‌گیری از نقد آکادمیک، باید ارتباطی تنگاتنگ بین رادیو و دانشگاه برقرار کنیم. باید در دانشکده صداوسیما و دانشگاه علامه، بیشتر به رادیو پرداخته شود. قرار است که در دانشگاه علامه، رشته روزنامه‌نگاری و رادیو تلویزیون را از هم جدا کنیم و درسی به‌نام رادیو داشته باشیم و امیدواریم که بتوانیم رشته روزنامه‌نگاری رادیو و تلویزیون را نیز دایر کنیم و به‌طور خاص به رادیو پردازیم. البته انتشارات واحد تحقیق و توسعه صدا نیز در این زمینه کارها را بسیار آسان کرده و امیدواریم که بتوانیم از این کارهای پژوهشی استفاده کنیم.

در رادیو باید صمیمیت حاکم باشد؛ گوینده‌ای که متن را از رو می‌خواند، اصلاً برای رسانه رادیو مناسب نیست و نمی‌تواند نیاز جامعه را برآورده کند. او باید فهرست مطالب را بداند و خود بتواند صحبت را ادامه دهد. برای این کار باید افرادی متخصص تربیت کنید و آنها را به کار گیرید.

○ من کارم را با مطبوعات شروع کردم و به موازات تحصیل در رشته روزنامه‌نگاری، علاقه‌ام به رادیو هم زیاد شد؛ اما به لحاظ اینکه درسهایی کلی؛ نظیر: حقوق ارتباطات، ارتباطات بین‌الملل و... را تدریس می‌کنم، از رادیو

تأثیر گفتار بیش از تصویر است و تصاویر تلویزیون، تأثیر گرم کلام را ندارند. تصویر ممکن است چیزهایی در خود داشته باشد که برای مخاطب خوشایند نباشد. من برای رادیو تواناییهای بسیاری قائل هستم و متأسفانه ما از این تواناییها استفاده

